

ภาวะผู้นำวิถีพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิสรัปชัน*
BUDDHIST LEADERSHIP FOR SCHOOL ADMINISTRATORS
IN THE ERA OF DISRUPTION

พระมหาไพรัช แก้วโก Prama Pairat Kaewgo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: mahapairat2518@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอภาวะผู้นำวิถีพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาโดยนำหลักพุทธธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้เพื่อให้เข้ากับโลกยุคดิสรัปชัน ซึ่งสถานศึกษาจะมีแผนนโยบายดีเพียงใดก็ตาม แต่ถ้าบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาคนไม่ปฏิบัติตามก็ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนนโยบายได้โดยมีภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญและจำเป็นในการวางแผนนโยบายนั้น ดังนั้น แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา คือ ภาวะผู้นำวิถีพุทธอันเป็นหลักคุณธรรมจริยธรรมบูรณาการเพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาเกิดความคิดก้าวหน้าทันสมัย และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เท่าทันกับยุคโลกาภิวัตน์และดิจิทัลดิสรัปชัน รวมถึงทำให้มีความสอดคล้องกับหลักวิถีพุทธอันเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยที่ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาที่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกรู้เข้าใจและให้การยอมรับว่าทันสมัยใช้ได้ตลอดกาลไม่เปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำวิถีพุทธ, ผู้บริหารสถานศึกษา, ยุคดิสรัปชัน

Abstract

This academic paper presents Buddhist leadership for school administrators by applying the principles of the Lord Buddha's teachings to fit the disruptive world which educational institutions will have a good policy plan no matter how good is it. However, if educational personnel in educational institutions fail to comply, they cannot achieve the objectives according to the policy plan. Leadership of the educational institution administrators is important and necessary in planning that policy. Educational institute administrators are Buddhist leadership, which is an integrated moral and ethical principle for educational institution administrators to develop modern progressive thinking and is ready to change itself all the time to keep up with the era of globalization and digital disruption. It includes making consistent with the Buddhist way of life and culture of Thai people that have

*Received: April 03, 2022, Revised: April 23, 2022, Accepted: April 23, 2022.

been refined from the teachings of Buddhism that are unique that the world knows, understands and accepts that it is always up to date, and the tenses do not change.

Keywords: Buddhist Leadership, School Administrators, Era of Disruption

บทนำ

“Digital Disruption” ดิจิทัลดิสรัปชัน หมายถึง การปฏิรูปหรือเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีและโมเดลธุรกิจแบบใหม่ จนส่งผลกระทบต่อกิจการสินค้าและบริการที่มีอยู่ในปัจจุบันจากการที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัล ภายใต้ต้นนโยบายรัฐบาล “ไทยแลนด์ 4.0” ทำให้โครงสร้างเศรษฐกิจในปัจจุบัน กำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในโลกธุรกิจ ตั้งแต่ระดับเล็กๆ ที่มีรูปแบบการค้าขายแบบดั้งเดิมไม่เข้าซ้นซื้อมาขายไป เช่น ร้านโชห่วย ร้านแผงลอยริมถนนไปจนถึงผู้ประกอบการรายย่อยและขนาดกลางที่เปิดร้านขายสินค้าในห้างหรือศูนย์กลางการค้าต่างๆ ดังนั้น การเป็นผู้ประกอบการยุคใหม่จึงมีความจำเป็นต้องมีความคิดก้าวหน้า ทันสมัย และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์และดิจิทัลดิสรัปชัน ทำให้เกิดกิจกรรมเศรษฐกิจใหม่ๆ (สุภัทรศักดิ์ คำสามารถ ศิริทิพย์ กุลจิตตรี และโกวิท จันทะปาละ, 2563) จำเป็นต้องปฏิรูปและพัฒนาภาคการศึกษาไทยเพื่อรับมือโลกยุค “ดิสรัปชัน” พร้อมปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง รวดเร็ว โดยเฉพาะ AI เข้ามามีบทบาทกับการใช้ชีวิตและการทำงานมากขึ้นและประสบการณ์นานปีที่นับวันสำคัญน้อยลง (สุชชีวีร์ สุวรรณสวัสดิ์, 2563)

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาที่มุ่งพัฒนาคอนในทุกระดับตามความเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย ให้มีความสมบูรณ์เป็นคนดีมีวินัย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม โดยการจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนทั้งในส่วนฐานความรู้และระบบความคิดในลักษณะสหวิทยาการและตรงกับความต้องการของประเทศในอนาคต พัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ผ่านระบบดิจิทัล ส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจและเหมาะสมกับช่วงวัย มุ่งเน้นการพัฒนาโรงเรียนควบคู่กับการพัฒนาครู เพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารการศึกษาในทุกกระดับ ส่งเสริมหลักคิดที่ถูกต้อง สอดแทรกการปลูกฝังวินัยและอุดมการณ์ที่ถูกต้องของคนในชาติ หลักคิดที่ถูกต้องด้านคุณธรรมจริยธรรม การมีจิตสาธารณะ การเคารพกฎหมาย และกติกาของสังคมเข้าไปทุกสาระวิชาและในทุกกิจกรรม (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2562)

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการรับนโยบายและสร้างประสิทธิผลของงานในสถานศึกษา ต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล กล้าคิด คิดริเริ่ม คิดเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม การนำเอาหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้บริหารสถานศึกษาให้กับตนเองและองค์กรสถานศึกษา ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนไทยที่ได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า วิถีพุทธ เป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่เป็นมรรคมาปฏิบัติ (Buddhist Way of Life) โดยยึดหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา (พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2547) เป็นเส้นทางการฝึกตนบนสายธารธรรมอันจะนำพาให้เราสามารถที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุขกับผู้คนทุกเชื้อชาติศาสนาทุกชนชั้นวรรณะอย่างไม่ถือตน (วิจักขณ์ พานิช, 2544)

บทความนี้จะนำเสนอภาวะผู้นำวิสุทธิพุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาโดยนำหลักพุทธธรรมไตรสิกขาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้เพื่อให้เข้ากับการบริหารสถานศึกษาในโลกยุคดิจิทัลและเพื่อการบริหารการเรียนรู้โลกแห่งดิจิทัล (World Digital Learning) เครือข่ายออนไลน์ที่เกิดจากการสร้างเนื้อหาาร่วมกันแบ่งปันความรู้ปรับปรุงและขยายเนื้อหาเป็นนวัตกรรมทางการศึกษาได้

ภาวะผู้นำวิสุทธิพุทธ

"ผู้นำ" เป็นบุคคลที่สำคัญในองค์กรมีบทบาทที่ต้องดำเนินไปภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสภาวะโดยรอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โลกในทุกวันนี้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความรู้ในเรื่อง "ภาวะผู้นำ" นั้นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับทุกองค์กร ดังนั้น "ภาวะผู้นำวิสุทธิพุทธ" จึงหมายถึง ผู้นำที่ปฏิบัติตามหลักพุทธปรัชญาที่ยังก่อให้เกิดอำนาจทางใจหรืออำนาจแห่งธรรมที่จะทำให้ผู้อื่นรักศรัทธา และเชื่อถือด้วยความจริงใจ อำนาจนี้เป็นอำนาจที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหลักความดี ความงาม และความจริง อันถูกต้องตามหลักแห่งเหตุผลที่เกิดจากปัญญาผู้นำชนิดนี้จะมีธรรมานุภาพแต่ผู้นำประเภทนี้จะเป็ผู้นำในทางวิญญาน (Spiritual Guide) ด้วยโดยจะใช้อำนาจเพื่อการครองใจผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นศรัทธาและเชื่อฟัง และสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตามไปในทางที่ถูกที่ควร โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจการบังคับหรือการให้รางวัล การให้คุณและโทษ ตามระเบียบแบบแผนตามธรรมเนียมใดๆ ทั้งสิ้น หลักพุทธปรัชญาจึงมีคุณค่าสำคัญในการนำมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างเสริมภาวะผู้นำ (สุวิน สุขสมกิจ, 2549) ผู้ที่มีความรอบรู้รอบคอบและต้องประกอบไปด้วยการเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถความรับผิดชอบในการทำงานและมีทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มองผู้ใต้บังคับบัญชาในแง่ดี มีความยุติธรรม มีหัวใจพระพรหม รู้รักสามัคคี มีความเสียสละไม่มีมานะ ทิฐิ ปราศจากอคติ ซึ่งคุณธรรมต่างๆ เหล่านี้จะต้องมีอยู่ในตัวของผู้นำที่จะทำให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงานด้วยการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงานในองค์กร (พระเทพปริยัติเมธี (สฤณี สิริธโร), 2553)

ผู้นำวิสุทธิพุทธต้องมีความสามารถในการจูงใจให้คนเกิดความต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บริหารบุคคลที่จะเป็นผู้บริหารต้องมีคุณสมบัติสำคัญ 2 ประการ คือ อัตตหิตสมบัติ หมายถึง ความเพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำ และปรหิตปฏิบัติ หมายถึง ความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตน ผู้บริหารต้องยึดหลักธรรมาธิปไตยในการบริหารงาน ผู้บริหารต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหารงาน อัตตหิตสมบัติ ที่สำคัญในการบริหารของพระพุทธเจ้าคือความสามารถในการสื่อสารกับคนทั่วไป ในการสื่อสารเพื่อการบริหารของพระพุทธเจ้าทรงใช้หลัก 4 ส. ในการบริหาร ได้แก่ 1) สันทัสสนา (แจ่มแจ้ง) อธิบายขั้นตอนของการดำเนินงานได้อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งช่วยให้สมาชิกปฏิบัติตามได้ง่าย 2) สมาทปนา (จงใจ) อธิบายให้เข้าใจและเห็นชอบกับวิสัยทัศน์จนเกิดศรัทธาและความรู้สึกว่าจะต้องฝ่าฟันให้ไกลและไปให้ถึง 3) สมุตตเตชนา (แก้แกล้ง) ปลุกใจให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและมีความกระตือรือร้นในการดำเนินการไปสู่เป้าหมาย 4) สัมปหังสนา (ร่าเริง) สร้างบรรยากาศในการทำงานร่วมกันแบบกัลยาณมิตรซึ่งจะส่งเสริมให้สมาชิกมีความสุขในการทำงาน (พระอัครเดช ญาณเตโช, 2557)

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำวิสุทธิพุทธ หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารให้ผู้อื่นได้มองเห็นและมีส่วนรวมในการทำสิ่งนั้นๆ ให้เกิดขึ้นทั้งวิธีคิดและการดำเนินชีวิตทำให้ผู้อื่นศรัทธาและเชื่อฟังและสามารถชักจูงโน้มน้าวจิตใจผู้อื่นให้คล้อยตามไปในทางที่ถูกที่ควร โดยไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจการบังคับใดๆ ทั้งสามารถสร้างประโยชน์ทั้งทางโลกทางธรรมซึ่งจะนำสันติสุขสู่สังคมและบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ประกอบของภาวะผู้นำวิถีพุทธ

ภาวะผู้นำวิถีพุทธ คือ ผู้ที่มีความรอบรู้รอบคอบและต้องประกอบไปด้วยการเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความสามารถความรับผิดชอบในการทำงานและมีทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีอัตตหิตสมบัติ ความเพียรพร้อมด้วยคุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำและประพฤติปฏิบัติ ความมีน้ำใจในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมและองค์กรของตนมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของภาวะผู้นำวิถีพุทธหรือเชิงพุทธดังนี้

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหาร หรือผู้นำในการบริหารโดยมีคำสอนที่พูดถึงเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำดังที่ปรากฏอยู่ในหลักปาปนิคธรรม 3 ทศตยปาปนิคสูตรว่า ผู้นำต้องประกอบด้วยลักษณะ คือ 1) จักขุมา เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ออกและจะวางแผนเตรียมรับ หรือรุกได้อย่างไร ซึ่งคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษ คำว่า Conceptual Skill คือการชำนาญในการใช้ความคิด หรือทักษะทางด้านความคิด หรือความสามารถในการคิดวิเคราะห์เหตุการณ์และปัจจัยต่างๆ ที่มากระทบต่อผลการดำเนินงาน ทักษะนี้จำเป็น มากที่สุด สำหรับผู้บริหารในระดับสูง 2) วิรูโ ความเป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญการด้านเทคนิค หรือทักษะทางการปฏิบัติงาน ความรู้ ในทางเทคนิค การปฏิบัติงาน เช่น หัวหน้าพนักงานช่าง เครื่องยนต์ต้องมีความรู้ความชำนาญในเรื่องเครื่องยนต์ สามารถที่จะควบคุมและใช้เครื่องดังกล่าวได้เป็นอย่างดี 3) นิสสยสัมปันโน ความเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่นคุณลักษณะที่สามนี้ตรงกับคำภาษาอังกฤษคำว่า Human Relation Skill คือความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์หรือทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์เกี่ยวกับมนุษย์ การจงใจการเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ (พระเทพปริยัติเมธี (สฤษดิ์ สิริธโร), 2553) ภาวะผู้นำต้องมีพหุสุตได้สดับรับฟัง คือ ผู้มีความรู้มาก ผู้คงแก่เรียน ผู้มีปัญญารอบรู้ ผู้รอบด้าน ผู้ศึกษาเล่าเรียนศิลปวิทยาการมามาก ได้ยินได้ฟังเรื่องต่างๆ มากและสามารถทรงจำไว้ได้เป็นอย่างดี จนนับได้ว่าเป็นผู้รู้เป็นปราชญ์ในคำวัดหมายถึงผู้ได้เล่าเรียนหรือได้ฟังพระพุทธพจน์และศิลปะภายนอกแล้วทรงจำไว้ได้มากเป็นผู้ฉลาดรู้แจ้งในวัฏฏะศาสน์ โดยวิธี “เรียนจากครู ดูจากตำรับ สดับเทศนา” เรียกความเป็นพหุสุตนั้นว่า พหุสัจจะ ซึ่งเป็นมงคลอย่างหนึ่งที่นำความเจริญก้าวหน้ามาให้แก่ผู้เป็นพหุสุต (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548)

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของภาวะผู้นำวิถีพุทธที่สำคัญมี 3 องค์ประกอบ คือ 1) จักขุมา เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) วิรูโ ความเป็นผู้ชำนาญในงาน 3) นิสสยสัมปันโน ความเป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี

หลักไตรสิกขา

หลักไตรสิกขาเป็นหลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธ โดยหลักไตรสิกขางี้จัดอยู่ในมรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) คือ ควรทำให้เกิดมีขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิต 3 ประการ ดังนี้

1. ศีลสิกขา ในด้านของศีลสิกขาต้องศึกษาในเรื่องศีล โดยบูรณาการเข้ากับหลักสังคหวัตถุธรรม อันได้แก่เจตนาที่จะงดเว้นไม่ละเมิดข้อห้ามด้านกาย ด้านวาจา ให้รักษาความเป็นปกติของความเป็นมนุษย์ผู้ซึ่งมีใจสูงหรือ อาจกล่าวได้ว่าในด้านนี้เป็นการพัฒนาในเรื่องของพฤติกรรม โดยที่มีลักษณะไปในทิศทางด้านบริหารจัดการการนั้นมีได้มีจำเพาะเจาะจงไว้ตายตัว ซึ่งจะเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม สามารถนำไปใช้ได้ในทุกรูปแบบของการบริหารจัดการ โดยมีหลักธรรมที่ควรนำมาส่งเสริม คือ 1) ทาน

การให้ การเสียสละ การบริจาคช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และ แนะนำสั่งสอน 2) ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก วาจาพูดดีมีน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้ง คือกล่าว คำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ 3) อตถจริยา คือ การประพฤติประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม 4) สมานัตตตา คือ ความมีตนเสมอ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลาย และเสมอในสุขทุกข์โดยรวมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี

2. จิตตสิกขา ในด้านของจิตตสิกขาคือศึกษาในเรื่องจิต เรียนรู้เรื่องจิต ให้เข้าใจธรรมชาติของจิต การทำงานของจิต รู้วิธีการพัฒนาจิต เพื่อให้สงบตั้งมั่น เป็นสมาธิพร้อมที่จะทำกิจหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการพัฒนาจิต หรือที่เรียกว่าสมาธิ มาบูรณาการเข้ากับหลักธรรมพรหมวิหารธรรมอันเป็นธรรมะในการครองใจ หรือครองจิตที่ทำให้บุคคลในสังคมพึงประพฤติปฏิบัติในทางอันประเสริฐทั้งต่อตนและผู้อื่นเป็นองค์ประกอบของการบริหารงานบุคลากร โดยมีหลักธรรมที่ควรนำมาส่งเสริม คือ 1) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า 2) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ 3) มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิงต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง

3. ปัญญาสิกขา ในด้านปัญญาสิกขาคือศึกษาในเรื่องปัญญา พัฒนาด้านปัญญาในการบริหารงานสถานศึกษาโดยนำหลักปัญญา 3 มาบูรณาการสำหรับครองงานในชีวิตให้ประสบความสำเร็จเข้ามาเสริม เข้ามาปรับปรุง และจัดการในการทำงานของตน โดยทักษะเหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้ก็จากการสังเกต การเรียนรู้ การศึกษา ค้นคว้า และการนำประยุกต์ใช้ ในการพัฒนาด้านปัญญานี้จะมีการพัฒนาอยู่หลายระดับประกอบด้วย 1) สุตตามยปัญญา เป็นปัญญา ที่เกิดจากการเล่าเรียน หรือถ่ายทอดกันมาหนึ่ง มาจากการคิดพิจารณาหาเหตุผลด้วยตนเอง 2) จินตามยปัญญา คือ จิตตะ การคิดพินิจพิจารณาวินิจฉัยอย่างมีวิจยญาณ ด้วยการใชปัญญาที่บริสุทธิ์อิสระไม่ถูกกิเลส เช่น ความอยากได้ผลประโยชน์และความเกลียดชังเข้าครอบงำ มีวิธีคิดที่จะเข้าถึงความจริงและได้ 3) ภวานามยปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดจากการใช้สมองในการทำกิจกรรมต่างๆ คือ ผู้บริหารต้องมีความมั่นคงใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้ออ้างหรือหย่อนในสิ่งที่ทำนั้นโดยมีการวางแผนคิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ การรู้จักจัดการดำเนินการทำกิจให้สำเร็จฉลาดในวิธีการที่จะนำไปสู่จุดหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2559)

สรุปได้ว่า ไตรสิกขา เป็นการศึกษา 3 ด้าน ที่พัฒนาชีวิตไปพร้อมกันทั้งระบบ คือ 1) อธิศีลสิกขา เป็นเหมือนการจัดปรับพื้นที่และบริเวณแวดล้อมให้สะอาดหมดจดเรียบร้อยราบรื่น มั่นคง มีสภาพที่พร้อมจะทำงานได้คล่องสะดวก 2) อธิจิตตสิกขา เป็นเหมือนการเตรียมตัวของผู้ทำงานให้มีเรี่ยวแรงกำลังความถนัดชัดเจนที่พร้อมจะลงมือทำงาน และ 3) อธิปัญญาสิกขา เป็นเหมือนอุปกรณ์ที่จะใช้ทำงานนั้นๆ ให้สำเร็จ

ภาวะผู้นำวิพทุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล

ภาวะผู้นำวิพทุทธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาปรับใช้กับยุคดิจิทัล โดยหลักธรรมคือหลักไตรสิกขาอันเป็นหลักการพัฒนาชีวิตเพื่อให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธ เป็นธรรมที่ควรเจริญ คือ ควรทำให้เกิดมีขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชีวิต

โดยสามารถนำมาปรับใช้ในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารด้านการครองตน การครองคน การครองงาน อันจะช่วยส่งผลต่อประสิทธิภาพในการบริหารสถานศึกษามากยิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ภาวะผู้นำวิฤตสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลด้านการครองตน ผู้บริหารควรศึกษาในเรื่องศีล การพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในการผลักดันแนวคิดให้เกิดขึ้นในยุคที่โลก Disruption มีสภาวะการณ์แข่งขันกันรุนแรงวินาทีต่อวินาทีเช่นนี้ รูปแบบของการบริหารจัดการโดยมีส่วนสำคัญที่ควรเน้น 1) ทาน การช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยสิ่งของ ให้ความรู้แนะนำสั่งสอน 2) ปิยวาจา วาจาเป็นที่รัก ดุดติมน้ำใจ ซาบซึ้ง ไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ 3) อตถจริยา การประพฤติตนเป็นประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือ ปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม มีชีวิตที่เป็นไปเพื่อสร้างสรรค์ ทำให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลที่เอื้อต่อการพัฒนาชีวิตของตน 4) สมานัตตตา ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอในชนทั้งหลายและเสมอในสุขทุกข์โดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดถึงวางตนเหมาะสมแก่ฐานะด้วยเหตุที่ยุคดิจิทัลนั้นมีความคล่องตัวรวดเร็วกว่าในอดีต การบริหารที่ตอบสนองความก้าวหน้าของเทคโนโลยี (Technology Advancement) มาใช้การเพื่อสร้างระบบฐานข้อมูลเพื่อการบริหารและการจัดการความรู้ในงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา (ภคภพไพฑูรย์ ภคสกุลวงศ์ และอานนท์ เมธีวรฉัตร, 2564)

2. ภาวะผู้นำวิฤตสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลด้านการครองคน ผู้บริหารควรศึกษาในเรื่องจิตใจให้เข้าใจธรรมชาติของจิต รู้วิธีการพัฒนาจิตเพื่อให้สงบตั้งมั่น เป็นสมาธิพร้อมที่จะทำกิจหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ มาบูรณาการเข้ากับหลักธรรมพรหมวิหารธรรม อันเป็นธรรมะในการครองใจ หรือครองจิตที่ทำให้บุคคลในสังคมพึงประพฤติปฏิบัติในทางอันประเสริฐทั้งต่อตน และผู้อื่น เป็นองค์ประกอบของการบริหารงานบุคลากร ประกอบไปด้วย 1) เมตตา ความรักใคร่ปรารถนาดีให้พบความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่ส่วนรวม 2) กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของบุคคลากรในองค์กร 3) มุทิตา ความยินดี มีจิตพองใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา การบริหารการจัดการเรียนการสอน (Instruction) ในยุคที่สื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อทัศนคติ พฤติกรรม และความเชื่อของคนในสังคมเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็น LINE, Facebook, Twitter, We Chat หรือ Instagram ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องสามารถที่เลือกใช้สื่อสังคมออนไลน์ เหล่านั้นอย่างถูกต้องเหมาะสมกับลักษณะงานการบริหารของสถานศึกษา เช่น ใช้กลุ่ม LINE เพื่อการสื่อสารที่รวดเร็วทั่วถึงเฉพาะกลุ่มในการสื่อสารข้อมูล ความรู้ความเข้าใจใน การทำงานที่ไม่เป็นทางการ แต่ไม่ควรใช้ในการสั่งงานหรือการบริหารที่เป็นทางการ เป็นต้น (สุภัทรศักดิ์ คำสามารถ ศรินทิพย์ กุลจิตรตรี และโกวิท จันทะปาละ, 2563)

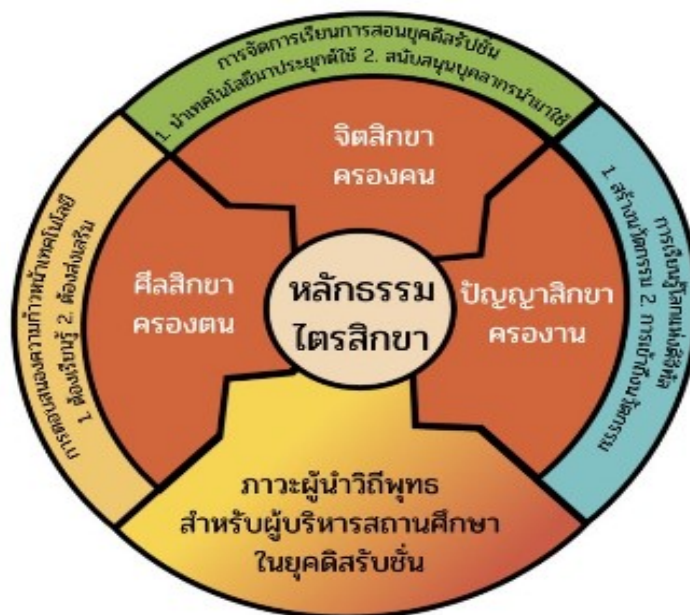
3. ภาวะผู้นำวิฤตสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลด้านการครองงาน ผู้บริหารควรศึกษาในเรื่องปัญญา พัฒนาด้านปัญญาในการบริหารงานสถานศึกษาโดยนำหลักปัญญา 3 มาบูรณาการสำหรับครองงานในชีวิตให้ประสบความสำเร็จเข้ามาเสริม เข้ามาปรับปรุง และจัดการในการทำงานของตน โดยทักษะเหล่านั้นจะเกิดขึ้นได้ก็จากการสังเกต การเรียนรู้ การศึกษา ค้นคว้า และการนำประยุกต์ใช้ 1) สุตตามยปัญญา เป็นให้เกิดฉันทะและวิริยะมีความใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ผลดียิ่งขึ้นไป และความขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง 2) จินตามยปัญญา การคิดพิจารณาพิจารณาวินิจฉัยอย่างมีวิจยญาณ ด้วยการใช้ปัญญาที่บริสุทธิ์อิสระ มองเป็นคิดเป็น หาเหตุปัจจัยของสิ่งเกิดขึ้น 3) ภวานามยปัญญา ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดจากการใช้สมองในการทำกิจกรรม

ต่างๆ ตรวจตราหาเหตุผลในสิ่งที่ทำนั้นโดยมีการวางแผนคิดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ เมื่อพิจารณาแล้วพบข้อบกพร่องของงานก็รีบแก้ไขทำให้ดียิ่งขึ้น การบริหารการเรียนรู้โลกแห่งดิจิทัล (World Digital Learning) เครือข่ายออนไลน์ที่เกิดจากการสร้างเนื้อหาพร้อมกันแบ่งปันความรู้ปรับปรุงและขยายเนื้อหาเป็นนวัตกรรมเนื้อหาการสอนแล้วแบ่งปันไปทั่วโลกแล้วฝึกฝนเด็กรุ่นใหม่ให้รู้จักค้นคว้าใฝ่เรียนรู้ด้วยตนเอง

บทสรุป

องค์ความรู้เกี่ยวกับภาวะผู้นำวิพทุธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาสามารถอันเป็นการนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้กับยุคดิจิทัลสลับชั้นเพื่อการพัฒนาชีวิตให้ประสบความสำเร็จเป็นคนสมบูรณ์แบบตามแนวพุทธ ด้วยเหตุที่ยุคดิจิทัลนั้นมีความคล่องตัวรวดเร็วกว่าในอดีต ความโลภ และการตัดสินใจที่ขาดสติสามารถทำให้เสียทรัพย์ได้ง่ายจะเป็นเหตุนำไปสู่ความคิดในการปิดบังความจริง ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการรับนโยบายและสร้างประสิทธิผลของงานในสถานศึกษา เป็นหน้าที่ของผู้บริหารทุกคนที่ต้องบริหารตน บริหารคน บริหารงานในหน่วยงาน และปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ให้สามารถดำเนินงานไปได้อย่างมีประสิทธิภาพผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล กล้าคิด คิดริเริ่ม คิดเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมให้สอดคล้องกับสถานการณ์และมีมนุษยสัมพันธ์มีน้ำใจ มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้ในเรื่องการพูดที่สามารถจูงใจให้คนมาร่วมกันทำงานการแสวงหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถมาร่วมทำงาน การกระจายอำนาจ การมอบหมายงาน การให้บุคลากรได้มีอิสระในการทำงาน การสร้างทีมงานด้วยหลักคุณธรรม ยุติธรรม การเปิดใจยอมรับแนวคิดข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย การเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติ และการตัดสินใจอย่างรวดเร็วบนพื้นฐานของข้อมูลและเหตุผลที่เหมาะสม ทำให้ผู้ร่วมงานพึงพอใจส่งผลให้การบริหารงานโรงเรียนมุ่งสู่ความสำเร็จจนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินงานด้านการศึกษาแก่ผู้อื่นภาวะผู้นำวิพทุธจำเป็นต้องมีหลักคุณธรรม ความคิดก้าวหน้า ทันสมัย และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้เท่าทันกับยุคโลกาภิวัตน์และดิจิทัลสลับชั้นนั่นเอง สรุปองค์ความรู้การศึกษา ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาวะผู้นำวิพทุธสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล

เอกสารอ้างอิง

- พระเทพปริยัติเมธี (สฤษฎ์ สิริธโร). (2553). **ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย**. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2547). **บวรกับการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและอนาคตของสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2559). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระอัครเดช ญาณเตโช. (2557). **พุทธวิถีการบริหาร**. แหล่งที่มา [https://www.stou.ac.th/study/sumrit/5-58\(500\)/page1-5-58\(500\).html](https://www.stou.ac.th/study/sumrit/5-58(500)/page1-5-58(500).html) สืบค้นเมื่อ 1 ก.พ. 2565.
- ภักดิ์ไพฑูรย์ ภคสกุลวงศ์ และอานนท์ เมธีวรฉัตร. (2564). การบริหารงานบุคคลตามหลักพุทธธรรมมาภิบาลในยุคดิจิทัล. **วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. 8(2). 357-369.
- วิจักขณ์ พานิช. (2544). เลิกถือพุทธสู่วิถีพุทธ. **มติชนสุดสัปดาห์**. 25(2). 9.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2562). **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สุชัชวีร์ สุวรรณสวัสดิ์. (2563). **รับมือโลกยุค “ดิสรัปชัน” หมดยุคค่อยเป็นค่อยไปต้องรีบปรับให้ทันโลก**. แหล่งที่มา <https://www.brandage.com/article/16571/Digital-Disruption> สืบค้นเมื่อ 30 ม.ค. 2565.
- สุภัทรศักดิ์ คำสามารถ ศิริทิพย์ กุลจิตรตรี และโกวิท จันทะปาละ. (2563). แนวทางการบริหารการศึกษาในยุคดิจิทัลดิสรัปชัน. **Journal of Modern Learning Development**. 5(3). 245-259.
- สุวิน สุขสมกิจ. (2549). **พุทธปรัชญากับการสร้างเสริมภาวะผู้นำ : ศึกษาเฉพาะกรณีผู้นำระดับกำนันผู้ใหญ่บ้านในจังหวัดกาญจนบุรี**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.